

Juteini 2025/1

Suomen kielen tapahtuma Hattulan Juteinitalolla 13.5.2025

Itämerensuomalaiseen runouteen, eläinperinteisiin ja kreikankieliseen antiikkiin erikoistunut kielen- ja kulttuurintutkija, tietokirjailija ja suomentaja Liisa Kaski:

Suden synty, vasikan valitus ja västäräkistä vähäsen. Suomalaisia eläinmyyttejä Juteinin ajoilta

Iltaa kaikille vaan. Olin päivällä puhumassa Parolan lukiolaisille ja mietin sitä omaa lukioikäistä itseäni, joka oli näistä samoista aiheista kiinnostunut muttei olisi voinut kuvitella, että päätyy puhumaan tästä itselleni tärkeimmästä asiasta vieraille ihmisille. Olen lämpimästi kiitollinen Jaakko Juteini -seuralle, joka kutsun minulle esitti.

Tämä intohimoisen kiinnostukseni kohde on ihmisen suhde muihin eläimiin, suhteemme luontoon, elinympäristöömme ja myös meidän omaan eläimyyteen. Olen nimenomaan ollut kiinnostunut siitä, miten tämä suhde on rakentunut historian aikana. Olen päätenyt tutkimaan ja pohtimaan sitä sekä itämerensuomalaisen perinteen näkökulmasta että eurooppalaisen kulttuurin juurilla, kreikankielisessä antiikissa.

Tänään puhun nimenomaan suomalaisesta eläinperinteestä. Otetaan kolme konkreettista esimerkkiä, suden synty, vasikan valitus ja muutama muukin eläinvalitus, ja sitten lopuksi vielä vähäisestä västäräkistä vähäsen jotakin. Toivon, että näiden esimerkkien kautta vähän avautuu se, mitä kaikkea perinne, eläinmyytit ja eläimet itsessään ovat voineet ihmisille tarkoittaa.

Koska ollaan fyysisesti täällä Juteinitalossa ja Jaakko Juteinin synnyinpitäjässä, puhun hieman myös hänestä tässä rinnalla. Oli yllätys, miten paljon hänen tuotannostaan löytyy eläinteemoja. Hän puhui suorasukaisesti eläinsuojelullisista teemoista 50 vuotta ennen kuin Suomessa virallisesti eläinsuojelu alkoi Topeliuksen johdolla, kun perustettiin ensimmäinen eläinsuojeluyhdistys 1870-luvulla. Juteini on ollut todellinen pioneeri, aika yksinäinenkin sellainen.

Juteini eli aikana, jolloin vanha perinne vielä jossain määrin eli. Hänen aikanaan oli ensimmäinen suuri kansanrunouden

keruunostus, joka sitten aikanaan johti Kalevalan julkaisemiseen. 1800-luvun alussa tajuttiin, että meillä on tässä maassa kansanrunoaarre, jota sitä kannattaisi kerätä.

On kiinnostavaa verrata Juteinin eläinkäsityksiä samanaikaisiin kansanomaisiin käsityksiin. Kun puhun vanhasta perinteestä, tarkoitan suullisena perinteenä siirtynyttä, uskomusten, tapojen ja maailmankuvan jonkinlaista yhteispakettia, jolla ei ollut mitään suoraa yhteyttä ensinnäkään lukutaitoon.

Perinteen välittäjät eivät yleensä lukeneet lehtiä, heillä ei ollut koulutusta välttämättä ollenkaan, ja ylipäättänsä perinteellä ei ollut mitään suoraa kytköstä siihen, mitä siellä yhteiskunnan yläkerroksissa tapahtui kulloinkin. Perinnettä oli omaksuttu vanhemmilta ja isovanhemmilta, naapureilta, sieltä kyläyhteisöstä.

Suden syntyloitsu ”emot warg styng” sudenpuremaa vastaan:

Loveatar vanha vaimo / portto pohjolan emäntä / kohussa on koiran kanto / suden muissa suolissaan / penin alla pernoinsa. / Tuli isäsi, tuli emäsi / tuli valda vanhembasi / villa suusi, villa pääsi / villa viisi hammastasi / villainen sinä itekin.

Tämä loitsu on siis 1700-luvun lopulla jossakin päin Suomea kirjattu, todennäköisesti jossain Hämeen ja Savon rajamailla. Se on syntyloitsu, jossa siis kuvataan suden synty olentona.

Syntyloitsut ovat suomalaisen ja karjalaisen perinteen hyvinkin ainutlaatuinen ilmiö. Voisi sanoa, että ne ovat oikeastaan koko vanhan tietäjäkulttuurin ydin. Niissä jokin vaarallinen ilmiö, tauti, vaarallinen eläin tai jokin luonnonvoima, kuten rauta, pakkanen tai tuli, otetaan haltuun. Tälle ilmiölle

Liisa Kaski

Emot warg styng

Loweatar wanha waimo,
portto pohjolan emändä,
kohussa on koiran kando,
suden muissa suolissaan,
penin alla pernoinsa.
Tuli isäsi, tuli emäsi,
tuli waldawanhembasi,
willa suusi, willa pääsi,
willa wiisi hammastasi,
willainen sinä itekin!

Kirjannut **A. I. Arwidsson**, 1700-l.
Suomen Kansan Vanhat Runot VI2, 5454.

Neitset Moarii emone,
puhas muor muuvvolline
ol' tuo kirkolt' tuleva,
kappelista kaihottava:
hyörähytt' helmajaa,
pyörähytt' persettä.
Helmi helmasta putoš.
Tuosta siit sutta kasvo,
siittä kasvo karvajalka
sekä joutu joughikinnas
ilman teitä juoksemaa,
moan teitä vajeltammaa.

Laulanut parikkalalainen **Hourenja**
v. 1894, SKVR V2, 2653.

Suden emo

Suden synnyssä suden luojana on naispuoleinen hahmo. Hän on suden myyttinen kantaemo. Hän on aina naispuoleinen, usein aika demoninen tai tosi voimakas hahmo.

Loitsuissa on hänelle eri nimiä. Loveatar on tässä esimerkissäni, ja Pohjolan emäntäkin siinä kertosanana. Louhi on yksi, mikä voi esiintyä, Maantytö manalan neiti, Viron akka villivaimo, tämäntyyppisiä. Ei ole mitenkään sanottu, että eri tietäjät olisivat yksimielisiä siitä, että hahmo on sama. Ehkä jokaisella oli oma hahmonsaa.

Tutkimuksessa on kuitenkin haluttu eroavien nimien alla yhteinen naishahmo. Sama hahmo synnyttää paitsi koiraeläimet, myös taudit, huonot säät ja kaiken maailman vitsaukset. Ikävähkönä tyyppinä pidetty usein.

Toisinaan suden syntyy ilmestyy kuitenkin Neitsyt Maariainen, kuten tässä toisessa esimerkissä, joka on Parikkalasta. Vaikka loitsu on kirjattu paljon myöhemmin, se ei vielä kerro, että se olisi jotenkin modernimpi. Neitsyt Maria oli loitsuissa useimmin esiintyvä naishahmo.

Hänhän oli voimakas naishahmo: loitsuissa piti pyytää apua siltä, joka voimakkain on. Jos Neitsyt Maria koettiin sellaiseksi, niin se sinne otettiin. Kiinnostavaa on tietysti se, että Neitsyt Maria ei tietenkään ole negatiivinen hahmo. Neitsyt Maria on siis loitsuissa suden synnyttäjä.

Kansanrunot ja loitsut muutenkin muuntelevat, mutta sudensyntyloitsut muuntelevat tavallista enemmän. Niitä on myös saatu talteen aika vähän, alle 20.

Että niitä on vähän saatu ja ne ovat vakiintumattoman

tuntuista kertoo siitä, että susi ei ollut näille ihmisille mikään kauhean toistuva uhka eli näitä suden syntyloitsuja ei yksinkertaisesti ole tarvittu kovin usein.

Vertailun vuoksi voin sanoa, että raudansyntyloitsu, jota luettiin haavaan silloin, kun on veistänyt viikatteella tai veitsellä johonkin, niitä meillä on tallennettu satoja. Ne ovat hyvin samaa kaavaa toistavia, eli niitä on jatkuvasti tarvittu.

Naishahmo yhdistää kaikkia sudensyntyjä, vaikka muuten ne ovat hyvin monimuotoisia. Naishahmo on kiinnostava siinä mielessä, että meillä muutenkin perinteessä suteen liittyy feminiinisiä merkityksiä. Varsinkin silloin, kun myyteissä ja runoissa susi ja karhu tuodaan rinnakkain niin karhu liitetään mieheen ja susi naiseen. Esimerkiksi anoppia on saateltu nimillä runoissa sudeksi, appea karhuksi. Joissakin tilanteissa jopa morsianta tai tulevaa morsianta on voitu sanoa sudeksi. Tällaisia jännittäviä feminiinisiä merkityksiä sudella on ollut.

Vihattu susi ja ihailtu koira, vai toisinpäin?

Kolmas kiinnostava juttu loitsussa on koiran ja suden suhde. Oheisessa vasemmanpuoleisessa esimerkissä koira ja susi ovat käytännössä synonyymit. Jonkin verran loitsuissa menevätkin suden ja koiran synnyt lomittain ja sekaisin. Kuitenkin on myös selkeästi erotettu koira ja susi syntyineen. Koiran syntyjä on saatu talteen jonkin verran enemmän ja ne ovat aika paljon vakiintuneempia.

Niissä on tyypillisesti se kaava, että aika lailla sama naishahmo makaa reidet levällään tuuleen ja sitten ahava siittää hänet ja siitä syntyy koirien suku. Tämä, että näitä koiraloitsuja on määrällisesti saatu enemmän ja että ne ovat vakiintuneempia, hyvin todennäköisesti kertoo, että koirien aiheuttamia ongelmia oli arjessa enemmän.

Pirut lypsy- ja kirnuamishommissa Lohjan Pyhän Laurin kirkossa, kuva: Marko Leppänen, Esoteerinen maantiede -blogi

Vasikan valitus

Vasikainen vaikeroitzi,
maidon juoja juoritteli:
juotihin emäni maito,
mulle vettä juotettihin,
ejpä vettänä puhasta:
kälysten käsivesiä,
pijkaisen pesivesiä,
sisarusten silmivesiä.

Kirjannut Christfrid Ganander v. 1786. SKVR XV 187.

Tämä voi ehkä tuntua yllättävältä, mutta koiran asema oli erilainen ja myös koirat itsessään olivat erilaisia. Heitä kasvatettiin usein aika väkivaltaisesti ja kansanperinteessä on ikäviäkin esimerkkejä siitä, miten koiria vaikkapa syötetään susille, jos he eivät toimi kunnolla vahtikoirina tai metsästyskoirina, kun se oli heidän työvälinemäinen roolinsa. Suomessa koirasuhteen muutos onkin ollut aika valtava.

Vielä sata vuotta sitten tai paikoin jokunen vuosikymmen sitten koiran status on ollut paljon alempi. Minusta tuntuu, että me nykysuomalaiset olemme pikemminkin Juteinin kuin kansanperinteen perillisiä tässä asiassa. Oikeastaan voisi sanoa, että samaan tahtiin koiran aseman noustessa susisuhteemme on mennyt huonommaksi. Koirasta on tullut perheenjäsen samaan aikaan kun susiviha on lähtenyt aivan uusille kierroksille. Ennen kaikkea tietysti villieläinten tila on tällä hetkellä heikompi kuin sata vuotta sitten, tai kaksisataa, puhumattakaan vielä vanhemmista ajoista.

Koira-susi-suhteen muuttuminen

Kun meillä nykyään on susikohtaamisia, varsinkin Länsi-Suomessa, missä susi on ollut pitkään hyvin harvinainen, niin tällä hetkellä esiintyy näitä pelkotiloja ja konfliktin lietsontaakin selkeästi enemmän. Yksinkertaisesti ihmisestä vapaata tilaa ei ole enää susilla piilotella, samalla lailla kuin on ollut vielä jokunen vuosikymmen tai sanotaan sata vuotta sitten.

Yksi suteen liittyvä nykymyytti ja hyvin sitkeä ajatus on, että

susi olisi aina ollut jotenkin hirveän vihattu eläin. Korostan, että tämä ei missään nimessä pidä paikkaansa meidän perinteemme eikä historiankaan valossa tai sen, mitä me tiedämme susisuhteesta tai susien ja ihmisten välisistä konflikteista. Päinvastoin rahvas, siis tämä kansa, ei yläluokka, mutta rahvas, on ollut hyvin haluton osallistumaan esimerkiksi pitäjänjahteihin, joita vallanpitäjät ovat järjestäneet halutessaan pedoista eroon. Niihin ei ole kovin mielellään osallistuttu ja sen takia on muun muassa luotu tapporahajärjestelmiä.

Tapporahat itsessään kertovat siitä, että ihmisiä on pitänyt usuttaa petojahteihin. Eli voisi sanoa, että petoviha on silloin, esimerkiksi nyt Juteinin aikana, selvästi ollut yhteiskunnan yläkerroksista levitetty ideologia.

Koira-susi-suhteen muuttuminen näkyy jo Juteinin kirjoituksissa. Hänellä ilmenee empaattinen koirasuhde selvästi. Juteinilla on tosi hieno dialogimuotoinen teksti Varjo-nimisen koiran kuolemasta julman ja armottoman isännän käsissä, ja isäntä saa siitä tunnontuskia. Se on tosi hieno teksti.

Toisaalta Juteinin teksteistä on myös luettavissa hänen aikansa aatteellisen eliitin hellimä ajatus, että petoviha ja varsinkin susiviha on jotenkin välttämätöntä, ja näin ollen meidän pitää päästä eroon pedoista. Tosin Juteinilla oli tähänkin se edistysellinen pieni lisä, että vaikka petoja pitää tappaa, niin heitä ei saa rääkätä, että sitten jos tapetaan, niin tapetaan armeliaasti. Se oli se hänen lisäyksensä.

Yleisesti ottaen voisi sanoa, että Juteinin aikana 1800-luvun alun Suomessa eläinasenteet ja luontosuhde olivat hyvin erilai-

set riippuen siitä, edustatko rahvasta vai koulutettua yläluokkaa. Yläluokassa vaikutti voimakkaana hyödyn ja valistuksen aate, johon kuului oleellisena osana luonnon taltuttamisen ja luonnon voimakkaan hyötykäytön ajatus. Tämän perintöä näen nykyajassa edelleen, ehkä entistäkin voimakkaampana tällä hetkellä.

Tähän luonnon hyödyntämiseen ja luonnon taltuttamiseen kuului, että luonto pitää ”puhdistaa” ”hyödyttömistä” pedoista.

Toisin sanoen suhteessa susiin rahvas ja Juteini olivat hyvin eri linjoilla, mutta kun mennään niin sanottuihin kotieläimiin, yhteistä maaperää löytyy enemmän.

Vasikan valitus, ja vähän muidenkin

Vasikkainen vaikeroitzi / maidon juoja juoritteli: / juotihin emäni maito / mulle vettä juotettihin / ejpä vettänä puhasta: / kälysten käsivesiä / pijkaisen pesivesiä / sisarusten silmivesiä.

Jälleen ei tiedetä, mistä tarkalleen tämä runo on kirjattu, mutta kansan suusta Ganander on sen jostakin saanut 1780-luvulla. Meillä on tästä runosta kaksi muuta toisintoa olemassa. Toinen Pohjois-Savosta ja toinen Inkeristä, eli Karjalan kannaksen eteläpäästä – mikä on sinänsä kiinnostavaa, että näitä on vain kolme, ja sitten ne ovat niin suuren etäisyyden päästä, että ei oikein tiedetä, mikä se siirtymä on ollut.

Ja kun tämä nyt on kansan suusta saatu, niin kansanrunostahan on kyse. Voi hyvin kysyä, kun olen luvannut puhua tänään myyteistä, että mitä tekemistä tällä on myyttien kanssa. Runolauluperinteessähän tyypillistä oli, että erilaisia aiheita kytketään yhteen, ne assosioituvat toisiinsa.

Kun lauletaan vasikkaisesta, niin tulee mieleen, että se Iso Härkä, laulanpa siitä seuraavaksi. Iso Härkä on ollut aikanaan kekrin riittilaulu, jossa lauletaan jättiläismäisestä härästä, jonka selkäpiitä orava juoksee viikon ja pääskynen lentää kuukauden.

Sen runon myyttitausta menee kauas Lähi-idän muinaisiin korkeakulttuureihin, jonnekin astraalimyytteihin asti, mutta ei siitä tänään sen enempää. Mutta haluan enemmänkin kiinnittää huomion siihen, mitä me ylipäänsä tarkoitamme, kun puhumme eläinmyyteistä tai myyteistä ylimalkaan. Meillä suomen kielessä kun on kaksi aika ristiriitaista merkitystä myytti-sanalle.

Sanoin äsken, että ajatus ikuisesta susivihasta on myyt-

ti, kun tarkoitin, että ajatus ei ole totta – siis että myytti on jotain, mikä ei ole totta. Mutta sitten toisaalta tutkimuksessa myytti-sanaa käytetään vaikkapa puhuttaessa kreikkalaisista myyteistä: ne ovat tyypillisesti jumal- ja sankaritaruja, maailmansyntykertomuksia ja niin edelleen.

Ja silloin uskontotieteilijät ja me folkloristit sanomme, että myytti on jotain, mikä on todellakin totta. Se on kaikkea muuta kuin epätotta, se on se, mikä on kaikista eniten totta. Ne ovat niitä kertomuksia, joiden varaan ihmisyyhteisöt rakentavat identiteettinsä ja kulttuurinsa. Tässä kohden on siis pieni ristiriita: onko se myytti nyt sitten totta vai eikö se ole.

Ristiriita ratkeaa, kun kurkistaa kreikkaan, sanan juurille. Klassisessa kreikassa mythos tarkoitti yksinkertaisesti puhetta, sanoja, jotain, mitä on sanottu, jotain, mitä kerrotaan ja yleensä sukupolvesta toiseen. Siinä mielessä myytti on vähän niin kuin huhu. Se voi alkuun olla totta tai olla olematta totta, mutta kun sitä kerrotaan tarpeeksi monta kertaa, niin se muuttuu kertojan ja kuulijoiden mielessä todeksi tai vähintäänkin se kertoo kertojan ajattelevan, että kun jokin asia on tarpeeksi merkityksellinen, sitä kannattaa kertoa aina uudestaan. Ja se on myytti.

Mitä runoilla on haluttu sanoa?

Kun ymmärrämme myytin näin, kansanrunoutemme avautuu aika lailla laajemmassa kirjossa kuin siinä perinteisessä tutkimuksessa, joka on ollut enemmänkin sankarimyytti- tai jumal-sankarinäkökulmasta kiinnostunut siitä, mitä Lemminkäinen, Ilmarinen, Väinämöinen ja muut suuret hahmot tekivät.

Tämän vasikkarunon tyypiset ovat silloin jääneet vähän sivuun. Mitä niillä on haluttu sanoa? Mikä on ollut niin tärkeää, että joku teki siitä runon, lauloi sen, ja sitten joku toinen nappasi sen ja jatkoi sen laulamista? Runonlaulajathan eivät tyypillisesti säilöneet mitään kirjoittamalla, koska he eivät yleensä osanneet kirjoittaa, jotkut eivät edes lukea. Mutta toki myös korvakuulolta opitaan ja säilötään asioita, se vain tapahtuu eri tavalla.

Kirjoitustaito on ihmisen historiassa suhteellisen tuore keksintö, ja kansanrunoperinnehän toimii niin, että runoja lauletaan uudestaan ja uudestaan. Ne eivät koskaan ole ihan samanlaisia, vaan muuttuvat tilanteen mukaan.

Myöskään ihmisen muisti ei toimi niin, että runon pysyisi samana kuin jokin valokuva. Eli runot aina vähän muuntelevat, ja silloin runot myös synnyttävät uusia runoja. Saadaan

uusia ideoita, tai vahingossa runot muuntuvat ikään kuin toisiksi.

Tämänkin vasikkarunon rinnalle voidaan nostaa muita eläinvalitusrunoja. Esimerkiksi löytyy aika liikuttava kalan valitus, jossa useimmiten ahven itkee sitä, että jos hän menee syvälle, niin hylje syö, jos hän taas tulee rantaan, niin talonpoika onkii. Jos hän yrittää jokisuille, niin ne on vedetty verkoilla umpeen. Mitä hän siis tekee?

Toisena vastaavana esimerkkinä on jäniksen valitusrunoaihe, joka saattaa pohjautua Juteinin runoon Jäniksen valitus syksyläl, tai sitten toisinpäin niin, että Juteini on napannut runonsa kansanperinteestä. Jänisrunon kansanomaiset versiot toistavat kuitenkin vähän muiden eläinvalitusrunojen kaavaa.

Jänis niissä siis valittaa, että miksi häntä ajetaan koirien kanssa takaa, vaikka hän ei ole kenenkään nauriita syönyt, ei ryytimaata tuhonnut eikä mitään muutakaan pahaa tehnyt, silti häntä aina vaan ajetaan. Tai sitten hän neuvoo poikasiaan, miten välttää ansavivut.

Ketun itku ja piispan turkikset

Kaikkien näiden eläinvalitusten yhtenä yhteisenä mallina luultavasti on ollut yksi kansansuussa aivan mielettömän suosittu runoaihe:

Kettu itki poikiansa / kiven päällä lyyryllänsä. / Kysyi: missä poikaseni / pitkin pispan pitäjiä / valtamiesten niskan päällä.

Tätä runoa on kerätty aivan valtavasti. Lähes kolme sataa on yhteensä kirjattu talteen, ja aivan joka puolelta suomenkielistä aluetta: eteläisimmät Inkerista, pohjoisimmat Lapista, läntisimmät Ruotsin Värmlandista, siis suomalaismetsistä Ruotsin puolelta, minne savolaisia kaskiviljelijöitä 1500-luvulla asutettiin, myös Pohjanmaalta ja tietysti Vienan Karjalasta. Mutta kaikkein eniten tätä runoa on saatu talteen Hämeestä ja toi-

Repolainen Sipoon Pyhän Sigfridin kirkossa, kuva Marko Leppänen.

Kettu itki poikiansa
kiven päällä lyyryllänsä.
Kysyi missä poikaseni
– pitkin pispan pitäjiä
valtamiesten niskan päällä.

Laulanut Heikki Salo, 52 v.
Retula, Tyrväntö 1913. SKVR IX1, 2522.

Repo itki reikutteli,
päällä vuoren voivotteli:
Tuoll' on poikani polosen
pispan pitkinä hijona,
valdamiehen vaatteina.

Kirjannut Christfrid Ganander, 1786.
SKVR XV, 185.

saalta Viipurin Karjalasta.

Tämä on siis mahdollisesti alkuperältään aika eteläsuomalainen aihe. Vaikka runon vanhin kirjaanpano (Gananderin) on vasta vuodelta 1786, tutkimus on aika vakuuttavasti osoittanut, että runo on syntynyt jo keskiajalla. Se on ajoitettu mahdollisesti 1300-luvun alkuun, eli se voi olla jopa vanhempi kuin teidän Pyhän Ristin kirkkonne.

Keskiajan alussa turkikset olivat yleisin veronmaksutapa lähes koko sillä alueella, mikä nykyisin on Etelä-Suomea ja myöskin Karjalan kannaksella. Vain Lounais-Suomessa vero jo keskiajan alussa maksettiin viljana ja voina. Piispanvero on maksettu turkiksina vielä myöhemminkin. Näissä ketturunois- sa yleensä esiintyykin piispa, jonka hihoiksi ketun poikasta on joutunut. Usein siinä on myös pappi tai joku muu valtamies.

Turkiskauppaa etelän suuntaan käytiin itse asiassa jo rautakauden puolella, mutta viimeistään keskiajan alussa se on ollut

se meidän kytköksemme silloiseen maailmankauppaan eli se on se hetki, kun tavallaan täkäläinen paikallistalous kytketään laajempiin kuvioihin, ja on siirrytty käytännössä rahatalouteen. Tästä on mielenkiintoisia jälkiä suomen kielessä.

Raha-sanankantana on kantagermaaninen skraha, joka tarkoittaa turkisinahkaa. Turkis on ollut ensimmäinen rahamme. Toisekseen itse kettu-sana tarkoittaa varsinaisesti nahkaa, se ei suinkaan ollut alkuaan eläimen nimi.

Punanutun vanhempi nimi repo on säilynyt itämurteissa edelleenkin vielä näihin päiviin asti. Sekään ei ole alkuperäinen meidän kettumme nimi. Aikanaan sekin on ollut ilmeisesti kiertoilmaus, mutta joka tapauksessa kettua vanhempi eläimen nimenä.

Näin ollen tässä pikkurunossa käsitellään aika isoja asioita: lajien välistä empatiaa, kirkon miesten valtaa, verotukseen liittyviä katkeruuksia, talouden isoa murrosta, tai myös uskonnollista murrosta, joka siihen aikaan tapahtui. Olen aikanaan tehnyt tästä runosta graduni, ja aikalailta pengoin runon taustoja silloin.

Näen tämän runon eräänlaisena sisänäkökulmana historiaan, josta meillä ei ole kirjoitettuja lähteitä eikä edes arkeologisia siinä mielessä, että pystyttäisiin kurkkaamaan keskiaikaisen ihmisen mielen sisään – tai keskiaikaisen ketun kokemukseen.

Runomitta helpotti muistamista

Voi tuntua uskomattomalta, että tällainen pikkuruno olisi säilynyt suusta suuhun ja korvasta korvaan vähintään 500–600 vuotta, mutta kun muistaa, että aikanaan rahvaalla ei tietenkään ollut mitään pääsyä vielä kirjoitustaitoon, niin runo on ollut se keino, jolla näitä tärkeitä asioita muistetaan.

Vanha runomittakin on syntynyt siksi, että asioita olisi helpompi tai ylipäättään mahdollista muistaa. Runo pidentää sitä ajatuksen sointia kun ei niistä minnekään voinut vielä kirjoittaa, eikä voinut edes ajatella semmoista kuin kirjoittaminen. Runo toimi yhteisön muistina ja sillä on ollut hirveän paljon suurempi merkitys kuin voimme ehkä kuvitellakaan.

Meille suomen kielessä se muistin väline on ollut niin sanottu Kalevalamitta. (”Kalevalamitta” on huono termi, koska Kalevala on 1000–2000 vuotta nuorempi ilmiö kuin tämä mitta, joka on ollut käytössä ainakin virossa, suomessa, karjalassa, liivissä ja vatjassa, tai luultavasti siis syntynyt ennen kuin nämä kielet ovat erkaantuneet.)

Tämä mitta on ollut tärkeä esivanhempiemme elämässä.

Niin myös meidän ensimmäinen suomenkielinen kirjailijamme Jaakko Juteini on sitä hyödyntänyt, tai sen elementtejä. Hänen runoissaan näkyy varsinkin alkusointua paljon. Hän on ihan varmasti kuullut vanhaa runolaulua lapsuudessa täällä Hattulassa, ja varmasti myös aikuisuudessaan Viipurissa, ja pystynyt ottamaan siitä mallia ja laittamaan sitä paperille.

Mutta siinä on sellainen jännä suullisen runon ja kirjoitetun runon ero, että kun minä nyt luen Juteinin runoja, niin ne ovat minusta aika paljon vaikeatajuisempia kuin vanha kansanrunous. Jos jommasta kummasta haluaa tahkoamisen aloittaa, niin aina suosittelen kansanrunoja! Myös jos Kalevala tuntuu hankalalta, niin aina sanon, että aloittakaa kansanrunoista, ne ovat helpompia. Ja ehkä siellä kannattaa pysyäkin. Se on hienoa runoutta.

Olen miettinyt, mikä on ylipäättensä ollut Juteinin runouden yleisö, että onko hänellä ollut yleisö, joka ymmärsi suomenkielistä runoutta silloin, koska suomen kielen lukijoita on siinä vaiheessa ollut niin vähän. Kalevalakin ilmestyi vasta pari vuosikymmentä myöhemmin, eihän meidän ruotsinkielinen sivistyneistömmekään kyennyt sitä silloinkaan vielä lukemaan alkukielellä.

Eläinvalitusrunot ovat myötätuntoa lajirajan yli

Vielä sananen ketturunon ja muiden eläinvalitusten sisällöstä. Nämähän ovat eläinten hyväksikäytön kritiikkiä sellaisena aikana, josta me varmasti ajattelemme, että kukaan ei ole hyväksikäyttöä kyseenalaistanut, koska se oli selviämisen edellytys, ja ikään kuin sen vuoksi kyseenalaistamatonta.

Eläinvalitusrunot ovatkin hyvä muistutus siitä, että aina kaikkina aikoina on ollut keskenään erilaisia ihmisiä. On ollut ihmisiä, jotka ovat olleet herkempiä kantamaan huolta toisiin kohdistuvasta väkivallasta, ehkä jotenkin alttiimpia empatialle, kykenevämpiä, ehkä kiinnostuneempia katsomaan asioita toisen, myös toisen eläimen näkökulmasta.

Me helposti ajattelemme menneisyyden ihmisten olleen jotenkin toistensa kopioita ja yhdestä sapluunasta tulleita, väkivaltaisia barbaareja ja kaikkea sellaista, ja unohdamme sen, tai jotenkin kuvittelemme, että näkökulmien moninaisuus, ja varsinkin muihin eläimiin kohdistuva lempeys, huoli ja hoiva ja tämän tyyppiset asiat, olisivat jotenkin kovin moderneja ilmiöitä, mutta näin ei tietenkään ole.

Minäkin sain itseni kiinni siitä, että yllätyin Juteinin eläinmyönteisistä kannoista, vaikka eihän minun olisi pitänyt yllät-

tyä, koska olen sentään näitä eläinmyönteisiäkin puolia sekä meidän omassa kansanrunoudessamme että antiikin eläin keskusteluissakin tutkinut. Seuraavassa muutama esimerkki Juteinin eläinaiheisista kannanotoista.

Koska hywä ja järjellinen nuorukainen näki kerran tyhmän lapsen tylysti rewäisewän toisen siuwen pieneldä perhoisel-da, sanoi hän kohta: Mitä warten sinä wiatonda eläwäistä niin julmasti raatelet? Mitäs luulisit, jos jokuu sinun kätes taikka jalkas pois tembaisi? (Juteini: Lasten kirja, 1816)

Aika suorasukainen kutsu empatiaan: mieti, miltä tuntuu olla se, jota satutetaan!

Sitten kaksi sitaattia, jotka Juteini kirjoitti alkujaan ruotsiksi:

Silmään pistävää on myös niin sanotun sivistyneen luokan parissa se julma piittaamattomuus, jolla he metsästyksessä ja vastaavissa tilanteissa sallivat raakalaismaiseksi ilokseen silpoa ja rääkätä eläimiä – surullinen merkki siitä, että moraalinen sivistys yhä puuttuu.

Ihmisen on arvotonta tuottaa tuskaa muille maanpäällisille olennoille. Myös tuhoeläimet ansaitsevat säälimme – ja itse paholaista pitää kohdella oikeudenmukaisesti. (Juteini: Anteckningar af Tankar uti Warianta Ämnens, 1827, suom. Rauno Ekholm)

Jälkimmäinen huomautus on hyvin kiinnostava. Anteckningar av tankar uti varianten ämnens oli se kirja, jonka painos Viipurin torilla tuhottiin polttamalla, meidän ensimmäinen kirjaroviomme. Tuomiohan kylläkin ilmeisesti peruutettiin, mutta painos oli ehditty tuhota.

Mietin, oliko syynä se, että teksti oli ruotsiksi. Sillä oli suurempi yleisö ja nämä ajatukset levisivät laajemmalle? Toki kirkollisin perusteinhan se tuomittiin, ja varmasti nämä eläinasiat eivät olleet se syy.

Mutta tuo paholaiskohta kiinnostaa minua. Tuntuu valis-

tusajalle tyypilliseltä ajattelulta, että jopa paholaista pitää kohdella oikeudenmukaisesti, mutta ehkä 1800-luvun alun Suomi ei ollut vielä valmis tämän tyyppiseen ajatteluun.

Ja vielä yksi:

... niin on [ihmisen] welwollisuus [...] suojella ja sääliä luondo-kappaleita, ja tarpeen tähden näitä lopetettaissa heidän kuolemansakin hetken lievittää. (Juteini: Kehoitus armahtamaan kanssa-luotuja, 1844)

Tämä oli tyypillinen piirre 1800-luvun lopulla, kun eläinsuojeluyhdistys perustettiin ja aate alkoi levitä: keskityttiin nimenomaan armolliseen kuolemaan. Esimerkiksi loppuun ajettuja hevosia ostettiin ja sitten armollisesti lopetettiin. Kuoleman hetken lievittäminen oli varhaisen eläinsuojeluliikkeen ydinkysymyksiä.

Västäräkistä vähäsen

Mutta hypätään vielä Juteinista siipiveikkojen pariin. Linnut ovat vanhassa perinteessämme ehkä se suosituin ja läheisin eläinryhmä. Linnuista on ehkä helppo pitää, sen voi niinkin yksinkertaisesti selittää.

Meillä on vesilintuihin, sorsalintuihin liittyvää erittäin vanhaa maailmansyntymyytistöä. Samoin pääskyeseen liittyy maailmansyntymyytti. Joutsen on ollut paikoitellen pyhä lintu. Samoin isoihin kurkiin ja kotkaan liittyy vanhoja myyttejä. Linnuista on otettu myös enteitä, yleensä huonoja, erityisesti varislinnuista, pöllöistä ja tikoista, käki on ollut onnekaampi.

Sitten on tietysti linnunrata, se on meidän myyttisen maailman keskusakselimme, joka yhdistää maailmantasot, tämän- ja tuonpuoleisen, talven ja kesän toisiinsa. Linnunrataa pitkin lähtevät ja palaavat muuttolinnut, heidän joukossaan ”västriikka vähäinen lintu, kalmastrikka kaunis lintu”.

Halusinkin ottaa nyt esimerkkilinnuksi västäräkin enkä vaikkapa joutsenta. Västäräkki on monelle aika arkinen kaveri. Ei kaikille tule mieleen, että kun meidän eläinperinnettämme penkoon, löytyy västäräkistäkin aika kiinnostavia juttuja. Se on selkeästi ollut hyvin pidetty lintu, valon ja kevään airut, ja sitä se on edelleen ainakin minulle.

Västäräkki on jo sanana mieleenpainuva ja erikoinen. Se

Västriikka vähänen lintu,
kalmastrikka kaunis lintu
hyppäs aitan akkunalle.
Kysy: ”ketä siälä on?”
Neljä nuarta neitokaista.
Mitä ne siälä tekevät?

Laulanut Hanna Löfgren,
Maaria v. 1912. SKVR VIII 1051.

Pikkulintu västäräkki
istui aitan portahalla,
sano mitäs itket neito nuori
itken pientä veljeäni
joka ennen sotaan vietiin...

Laulanut Alma Eerola, Pyhälahti,
Hattula, v. 1911. SKVR IX1, 14.

Wästäräkki, pieni lintu,
Hyppäis aitan kynyksellen:
Ketä siellä aitassa asuupi?
Kolmet nuorta neitokaista:
Yksi kuttoo kultavyötä,
Toinen sorrii sormustaasen,
Kolmans itköö veikovaasen,
Kuin nuorena sottaan vietiin...

Kerännyt Charlotta Europaeus,
Savitaipale 1848. SKVR VII, 282.

onkin yksi vanhimpia linnunnimiä suomessa. Jaamme sen suomalaisugrialaisten etäistenkin sukukielien kanssa, mikä tarkoittaa sitä, että sana on tosi vanha.

En osaa sanoa, mitä västäräkki sanana alunperin tarkoittaa. Arvelen, että se kuvaa lintua, ehkä pyrstön heiluttelua tai pomppivaa lentämistä tai ääntelyä. Ja murteissa meillä on monia muitakin nimiä, paitsi fästriikka ja kalmastrikka -tyyppisiä väännöksiä, niin muitakin.

Esimerkiksi liinapeippo, joka saattaa liittyä pellavan tai hampun kylvön ajoitukseen. Riukuhäntä on hauska kuvaileva nimi. Kallonpotkuttaja on hämäläinen sana. Se tarkoittaa jäänpotkijaa, västäräkki siis potkii tullessaan jäät rikki. Kevään-tuojan nimi!

Liinapeippo ja neidot

Oheisen dian yläosassa on kolme versiota aika mystisestä runosta, johon tutkimuksessa viitataan nimellä neljän neidon runo. Siinä neidot ovat käsityöpuuhissa. Yleensä aina vähintään yksi heistä kehrää.

Västäräkki lennähtää ikkunalle ja huomaa, että yksi neidoista itkee. Västäräkki kyselee, että mitäs täällä itkään. Neito selittää, että pieni veli on viety sotaan joskus kauan sitten ja sitä hän itkee. Västäräkki siihen toteaa, että ei mitään hätää, veli on tulossa takaisin.

Hän tuo ihmeelliset tuliaisets mukanaan: sinisen uuhien, josta villa ei koskaan lopu ja vastaavia, ehkä aika tuonpuoleisen maailman kuvauksia. Västäräkki on siis hyvien sanomien tuoja, tai ehkä jonkinlainen sielulintu.

Tämänkin runon historia saattaa ulottua keskiajalle asti.

Tässä on pyhimys- tai erityisesti Maria-legendoihin liittyvää kuvastoa, jolloin se olisi luultavasti katoliselta keskiajalta (tai ortodoksiselta, mutta luulen, että tällä on läntinen lähtökoh- ta). On jopa väitetty – en ole tästä itse ehkä niin varma – että näiden neitojen taustalla olisivat kohtalottaret, jotka kehräävät elämänlankaa ja katkovat sen sitten, kun aika on. Aika suuria juttuja joka tapauksessa tässäkin pienen runon taustalla eli vähän samaa kuin ketturunossa, jota tosin on paljon paremmin tutkittu. Tämä on hyvin paljon mystisempi.

Mutta tietyllä lailla sama asetelma: Muiden eläinten kautta on näissä runoissa niin kuin muissakin usein käsitelty elämää, kuolemaa, seksuaalisuutta ja maailmojen rajoja. Elämän ja kuoleman asioita, sananmukaisesti.

Usein, niin kuin tässä kansanrunossa, taustalla kuulaa jo- tain, mihin ei oikein pääse käsiksi enää. Tietysti laulajillekin merkitys muuttuu vuosisadasta toiseen varmasti. Mutta kun näitä muunnelmia lukee tarpeeksi paljon ja tutkijana niitä kat- soo, niin sieltä taustalta saattaa jokin myytti alkaa hahmottua.

Väsy, väsy lintuseni

Sitten vielä västäräkistä toinen esimerkki, joka on varmasti tuttu kaikille. Nuku nuku nurmilintu, väsy, väsy, västäräkki.

Aivan kuten ketturun, tämäkin tunnetaan koko historialli- selta suomenkieliseltä alueelta. Löysin jopa Hattulasta useam- man muistiinpanon, vaikka Hattulasta on valitettavan vähän ja erittäin myöhään mitään kerätty.

Kaikki Hattulan muistiinpanot ovat 1900-luvun puolelta. Usein se voi olla vain kaksi ekaa säettä. Joku talonpoika tai kansanihminen on sanonut, että kyllä, on se tuttu: nuku nuku

nurmilintu, väsy, väsy västäräkki. Sitten se on kirjattu muistiin ja ei sen enempää.

Länsi-Suomesta ylipäänsä on saatu vanhoja runoja valitet-tavan vähän. Se ei suinkaan tarkoita, että Länsi-Suomessa ei olisi 1800-luvun alussa laulettu runoutta. Vaikka perinne toki oli jo vetäytymässä kauemmas periferiaan, itään ja koilliseen.

Västäräkki rimmaa kivasti väsyttämisen kanssa. Tämä on mainio esimerkki siitä, miten meidän runomitta myös ikään kuin tuottaa itse itseään, tuottaa sanoja ja ajatuksia, runoja.

Tässä on kuitenkin myös syvempi ja isompi juttu: linnuttelu on ollut tapa hellitellä muita. Tuuditeltavaa lasta tai kuolinit-kuissa vainajaa on voitu puhutella lintusena. Tai sitten karhua. Se on ollut tällainen lajirajat ylittävä hellittelyn tapa: kun joku on rakas tai tarpeeksi merkityksellinen, niin sitä puhutellaan linnuksi. ”Otsoseni lintuseni” toistuvat karhurunoissa vaikka kuinka paljon.

Minulle tämä on yksi välähdys siitä, miten toisenlainen suhde muihin eläimiin meidän perinteessä on, kun sitä vertaa nykytilanteeseen, jossa vedämme aika tiukkaa rajaa ihmisen ja muiden eläinten väliin. Tämä siitä huolimatta, että meillä nykyihmisillä varmasti on paremmat edellytykset ymmärtää biologisesti, että olemme vain yksi eläinlaji muiden joukossa.

Tykkäänkin sanoa, että jos olen jotain oppinut suomalaisesta eläinperinteestä ja näistä myyteistä – ja tätä oppia kannan mukanani ja kerron kaikille jotka jaksavat kuunnella – se on se, että meidän nykyinen tapamme erotella ihminen ja kaikki muut eläimet on hyvin ohut ja moderni pintakerros nimen-omaan kun asiaa katsotaan meidän oman suomalaisen kult-tuurin ja suomen kielen näkökulmasta.

Sanommeko eläimistä ”hän” vai ”se”?

Päätän monologini asiaan, josta Jaakko Juteini ja kansanomai-nen perinne olivat täysin samoilla linjoilla. Se on hän-san-an käyttö eläimistä yhteisesti. Tämä on lempiaihe, josta jaksaisin puhua loputtomiin. Nykyinen erottelu, jossa ihminen on ”hän” ja kaikki muut ovat ”se”, on luotu 1870-luvun lopulla. Suoras-taan voin vuoden tarkkuudella sanoa, milloin se tapahtui.

Jako on luotu aika lailla tyhjästä. Taustalla on teille hattula-laisille tuttu vuoden 1863 kieliasetus ja toisaalta vuoden 1866 kansakouluasetus, jotka yhdessä tekivät sen, että yhtäkkiä oltiin tilanteessa, jossa tarvitaan yhteinen kirjakieli, yhteinen suomen kieli siis, jota ei vielä ollut. Meillä oli murteiden kirjo ja puhekieltä muttei yhteistä kirjakieltä.

*Mutta sallikan näidengin elää,
koska ei ole tarwe **heitä** kuoletella.*

*Tunnoton on turmelia
toisen onnen tällä maalla,
tyhmä, jok’ ei tunne sitä,
että Luoja **he** on luonut
tänne yhdestä tomusta.*

(Juteini: Lasten kirja, 1816)

Olihan suomea jo kirjoitettu, mutta hyvin eri tavoin. Silloin tajuttiin, että suomelle täytyy luoda kielioppi – täytyy rakentaa sellainen kieli, jota voidaan kouluissa opettaa, jolla voidaan käydä oikeutta, jolla voidaan hallita, jolla suuriruhtinaskunta voi toimia, koska suomesta oli siis tehty suuriruhtinaskunnan virallinen kieli.

Kansanomainen ”hän”- ja ”se”-sanojen käyttö oli meidän näkökulmastamme aika omalaatuista, hyvin rikasta. 1870-lu-vun kielimiehet kuitenkin yksinkertaisesti vain heivasivat sen kielen standardointiprosessissaan yli laidan. Se oli todella hyvin erilainen kuin mihin me olemme nykyaikana tottuneet ja mihin meidät on koulutettu.

Ja kun olemme nyt altistuneet koko elämämme kirjakielen normeille, on vaikea enää oikeastaan edes päästä kiinni siihen, miten se oikeastaan toimi.

Tietysti tämä vähän murteittain myös vaihteli ja vaihtelee itse asiassa edelleen, mutta ennen vielä voimakkaammin. ”Se” on ollut neutraali persoonapronomini. Ilmeisesti teille hämä-läisille se on edelleen puheessa neutraali kolmannen persoonan pronomi. Eli ihmisistäkin sanotaan puhekielessä ”se”, vaikka sitten kirjoittaessa näin ei saisi tehdä nykynormien mukaan.

”Hän” taas on ollut erityissana, vähän sellainen väritynyt sana. Sitä käytettiin silloin, kun kerrotaan jollekin toiselle jonkun kolmannen osapuolen sanomisista, tekemisistä tai mielellisistä fundeerauksista. Tai sitten silloin, kun kerrotaan jostain kolmannesta osapuolesta, joka herätti erityisen paljon tunteita. Oli ne sitten kielteisiä tai myönteisiä, mutta silloin ”hän” tuli kuvioihin.

Tämä nykyisestä poikkeava käytäntö oli tosiaan yhteinen

vielä Juteinille ja rahvaalle. Se oli silloinen normaali tapa, nor-mi. Tietysti myös ne harvat, jotka silloin suomea kirjoittivat, noudattivat tapaa teksteissään, muun muassa Juteini.

Näitä pronomineja siis käytettiin rinnakkain vähän eri tar-koituksiin, mutta ilman erottelua ihmisen ja muiden eläinten välillä. Juteinilla on tästä monia esimerkkejä, nostan tässä esiin kaksi:

*Mutta sallikan näidengin elää, koska ei ole tarwe **heitä** kuole-tella.*

*... Luoja **he** on luonut tänne yhdestä tomusta.*

Näin meidän oma äidinkielemme toimi siellä luontaisissa yhteyksissään, suomenkielisessä puheessa, ennen kuin joku latinaa osaava kielimies päätti, miten suomea pitäisi kirjoittaa. Vanhassa suomea tosiaan näillä sanoilla ei vedetty saman-laista rajaa ihmisen ja muiden elävien välille.

Tämä sama ymmärrys elollisten yhteydestä näkyy erittäin selvästi meidän vanhoissa eläinperinteissämme. En siis väi-tä, että eläimiä ei olisi ennenkin kiusattu, tapettu ja käytetty hyväksi. Mutta kieli ja sen paljastama ajattelu on hyvin toisen tyyppistä kuin nykyään.

Kansanrunoissa ja myyteissä, joiden kieltä kansanrunous oikeastaan on, kaikkien elävien erottamaton yhteys tulee hyvin esiin.

Lähteitä näille minun jutuilleni löytyy Myyttiset eläimet -kirjastani (SKS 2019). Siellä on tietysti paljon muutakin kuin mistä nyt puhuin. Esittelen siinä nelisenkymmentä suomalaista eläinlajia, joihin liittyvää myytistöä ja perinnettä käsittelen, ja vähän eläinsanojenkin taustaa. Kirja löytyy kuulemma täältä paikkakunnankin kirjastosta, jos aihe kiinnostaa.

Nuku, nuku nurmilintu, väsy, väsy västäräkki. Teeppä pellolle pesäsi, katalolle kartanosi.

Laulanut Elli Ahonen 14 v., Hattula, v. 1914. SKVR IX1, 1010.

Arvon hekin ansaitsevat

 Karhu ja ihminen ovat toisilleen sukua. Siksi makea maistuu ja kevät saapuu yhtä keikkuen molemmille. Toukokuu onkin otson vaatimien hunajaverojen sesonkiaikaa. Taannoin eräässä (ei-hämäläisessä) paikallislehdessä uutisoitiin mehiläistarhoja kolonneesta kontiosta, jota luonnehdittiin "kylmäveriseksi ammattilaiseksi" ja "rikolliseksi", vieläpä toisessa polvessa.

Jäin miettimään sanavalintoja. Eläintutkijat ja luonnonpuolustajat yleensä varovat muiden eläinten inhimillistämistä kuin ruttoa, vaikka juuri heitä siitä yleisimmin syytetään.

Miksi inhimillistäminen on niin paljon sallitumpaa silloin, kun muunlaisia naapureitamme kuvataan kielteisessä valossa – tai kun heistä halutaan kokonaan eroon?

Vai onko niin sanottu inhi-

millistäminen todellisuudessa vain ihmisen luontainen tapa yrittää ymmärtää toisenlaisten olentojen mieltä ja tarkoituksperiä, jotain, mistä on turha sen enempää syyttää kuin syyllistyä?

Sukellus eläinperinteen ja kielenkäyttömme historiaan, ja mieluusti vähän kauemmas kuin vain parin vuosikymmenen taakse, valaisee asiaa.

Suomessa on kaksi murrealuetta (Häme ei kuulu niihin), missä viitataan kintaalla nykyisen kirjakielemme sopimukselle puhua muista eläimistä niinä. Kylmäverinen mesikämmenemme sattui harjoittamaan "ammatti-
aan" toisella näistä alueista. Aiemmin eläinten hännettely oli kuitenkin tavallista myös muualla.

Hänen ja sen työnjako oli toisenlainen kuin nykyään: se oli neutraali valinta yhtä hyvin ih-

misestä kuin muistakin elävistä, hän taas ilmestyi kuvaan, kun kerrattiin jonkun toisen sanomisia tai mielenliikkeitä. Kieli ei siis piirtänyt ihmisen ja muiden

”

Kieli ei siis piirtänyt ihmisen ja muiden eläinten väliin samanlaista rajaa kuin nykyään.

eläinten väliin samanlaista rajaa kuin nykyään.

Hän pyrki sen tilalle myös silloin, kun viittauksen kohde nostatti vahvoja tunteita. Karhu niitä totisesti nostatti, sen todistavat monet perinteiset hellittelynimet karvahassusta metsän omena. Läntisessä Suomessa tavallinen karhun nimitys oli kouko, joka merkitsee myös aavetta ja kuolemaa. Metsässä laiduntavan sorkkakansan näkökulmasta karhu lieneekin ollut lähinnä kauhun lähde.

**Myytit karhun ja ihmisen tai tietyn ihmisryhmän yhteisestä syntyperästä ovat yleisiä Välimereltä Siperiaan, niin myös meillä. Toisaalta kontion on uskottu tulleen Otavasta tai männynlatvasta, kan-
taemonsa Hongottaren hoivista. Ehkä tärkein kaikista karhun merkityksistä kautta Suomen on ollut yhteys metsän sydämeen.**

Esimerkiksi Hattulassa on keväisin tehty taikoja sen varmistamiseksi, "ettei mettä vihanen o". Metsän vihastumisella selitettiin niin outoja tauteja kuin selittämätöntä eksymistä tai petojen käymistä karjaan. Metsää ja karhua piti lepyttää, puhutella sovittelevin sanoin.

Iso osa vanhoista eläinmyyteistämme kertookin pyrkimyksestä hyvään naapuruuteen yli lajirajojen, vaikka toki myös ronskilla nimittelyllä oli perinteessä sijansa. Menneiden polvien lajienvälistä viisautta sopisi kuunnella tässäkin ajassa.

Liisa Kaski

tietokirjailija ja kulttuurintutkija, joka luennoi Jaakko Juteini -seuran kutsumana Hattulan Juteinitalolla tiistaina 13.5.2025 kello 17.30 aiheenaan Suden synty, vasikan valitus ja västäräkistä vähäsen – suomalaisia eläinmyyttejä Juteinin ajoilta.